

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.73>

СУДОВЕ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Дояр Є.В.,

кандидат юридичних наук,

адвокат

ORCID: 0000-0001-8500-8789

Дояр Є.В. Судове правозастосування як специфічний тип застосування права: адміністративно-правовий аспект.

У статті автор розмірковує над можливістю визнання судового правозастосування в якості специфічного типу застосування права. Виходячи з такої, що вже остаточно сформувалась, позиції визнання застосування в якості окремої самостійної форми реалізації норм адміністративного права, поряд з іншими її формами – виконанням, додержанням, використанням, автор спрямовує свій науковий пошук на дослідження специфіки правозастосування особливим його суб'єктом – судом. Проаналізувавши наявні у наукових джерелах аргументи про специфіку судового правозастосування, автор відкидає більшість ознак, які у наукових джерелах пропонуються як такі, що притаманні лише судовому застосуванню (одночасне і пов'язане застосування не лише норм матеріального права, але й норм процесуального права; правоінтерпретаційна діяльність суду; потреба узгодження судового правозастосування із судовою практикою), як такі, що характеризують правозастосовчу діяльність не лише судів, а й інших суб'єктів. Вказується на такий недолік нормативного регулювання, як відсутність нормативних визначень понять «норми матеріального права» («матеріальні норми», «матеріальне право», інші подібні), «норми процесуального права» («процесуальні норми», «процесуальне право», інші подібні), а також «застосування норм права», «застосування норм матеріального права», «застосування норм процесуального права» тощо. В якості критеріїв виокремлення судового застосування як окремого типу правозастосування автором розглядаються: специфіка самого суб'єкта застосування; відмінне щодо інших випадків (несудового) застосування нормативне врегулювання відповідних процесуальних питань, та враховується зміст понять «тип» та «типізація». Вказується, що за умови відсутності уніфікованого підходу до визначення змісту всіх форм реалізації норм права (виконання, використання, додержання, застосування),

проблемним є (і залишатиметься до нормативного вирішення цього питання) віднесення тих чи інших дій суду з реалізації процесуальних норм до певних конкретних форм. Перспективним напрямом подальших дискусій автор вважає можливість тлумачення дій суду з реалізації у процесі розгляду справи процесуальних норм в одних випадках як «використання», а в інших – як «застосування».

Ключові слова: форми застосування, види застосування, способи застосування, суд як правозастосовчий орган, застосування матеріальних норм, застосування процесуальних норм.

Doiar Ye. Judicial enforcement as a specific type of law enforcement: administrative and legal aspect.

In the article, the author reflects on the possibility of recognizing judicial enforcement as a specific type of law enforcement. Proceeding from the already finally formed position of recognition of application as a separate independent form of implementation of the norms of administrative law, along with its other forms - implementation, compliance, use, the author directs his scientific search to the study of the specifics of law enforcement by its special subject - the court. Having analyzed the arguments available in scientific sources about the specifics of judicial enforcement, the author rejects most of the features that are proposed in scientific sources as being inherent only in judicial enforcement (simultaneous and related application of not only the norms of substantive law, but also the norms of procedural law; legal interpretation activity court; the need to coordinate judicial enforcement with judicial practice) as those that characterize the enforcement activity not only of courts, but also of other subjects. Such a deficiency of normative regulation is indicated, such as the lack of normative definitions of the concepts of "norms of material norm" ("material norms", "substantive law", other similar), "norms of procedural law" ("procedural norms", "procedural law", other similar), as well

as “application of legal norms”, “application of material law norms”, “application of procedural law norms”, etc. As criteria for distinguishing judicial application as a separate type of law enforcement, the author considers: the specificity of the subject of application itself; different from other cases of (non-judicial) application of normative regulation of relevant procedural issues, and the content of the concepts “type” and “typing” is taken into account. It is indicated that, in the absence of a unified approach to determining the content of all forms of implementation of legal norms (execution, use, compliance, application), it is problematic (and will remain until the normative resolution of this issue) to attribute certain actions of the court in the implementation of procedural norms to certain specific forms. The author considers the possibility of interpreting the actions of the court to implement procedural norms in some cases as “use” and in others as “application” as a promising direction for further discussions.

Key words: forms of application, types of application, methods of application, the court as a law enforcement body, application of material norms, application of procedural norms.

Постановка проблеми. Застосування є однією з форм реалізації норм права, висвітленню особливостей якої присвячено чимало наукових праць. Менш дослідженими є питання специфіки правозастосування різними суб'єктами, зокрема судами. Судове правозастосування, зважаючи на особливу роль суду, на який покладається функція правосуддя, має значну специфіку. Крім виняткової ролі самого суб'єкта такого застосування, особливістю є детальна законодавча регламентація процесу судочинства та можливість відступити від певних нормативних положень. Всі ці та інші особливості судового правозастосування, зважаючи й на специфіку того чи іншого різновиду судочинства, заслуговують детального аналізу та характеристики, що дозволить виявити недоліки законодавчого врегулювання та сформулювати пропозиції щодо їх усунення.

Стан опрацювання проблематики. Зважаючи на важливість і значну специфіку судового правозастосування, останніми роками активізувався процес наукового дослідження цього різновиду однієї з форм реалізації норм права. Маємо чимало публікацій з проблематики правозастосування загалом (наприклад, праці А.М. Перепелюк, Л.М. Кельман, І.В. Болокан, М.Г. Кравченка, В.В. Думи, В.С. Цимбалюка, Т.І. Фулей тощо), з проблематики інших, пов'язаних із правозастосуванням, питань (зокрема, правозастосовчих актів, функцій та принципів правозастосування, судових процедур тощо), але праці, в яких би досліджувались питання

специфіки саме судового застосування, доволі нечисленні. Наявні наукові публікації належать, здебільшого, фахівцям із загальної теорії права. Оскільки відкинути важливу роль загальної теорії права як певної бази і основи для всіх галузевих наук неможливо, відповідні наукові дослідження мають неабияке значення. Зокрема досліджувались такі аспекти судового правозастосування, як: а) його мета та призначення (див., напр. праці О.С. Копитової [1, с. 126–129; 2, с. 116–129]); б) особливості (див., напр. праці Р.А. Молодецького [3, с. 233–240]); в) його місце в механізмі правового регулювання (див., напр. праці О.С. Копитової [4, с. 50–53; 2, с. 82–101]); його структура (елементи) (див., напр. праці О.С. Копитової та Є.Г. Бобрешова [5, с. 159–169; 6, с. 192–198; 7, с. 44–48; 8, с. 11]); г) питання забезпечення єдності (див., напр. [9, с. 160–167]) тощо. Також слід згадати й публікацію С.М. Мельничука «Поняття судового правозастосування як правової форми здійснення функцій держави». В адміністративній науці окремих спеціалізованих праць, присвячених саме судовому правозастосуванню, ми не знайшли, натомість є чимало наукових публікацій, присвячених правозастосуванню загалом чи пов'язаним із судовим правозастосуванням питанням. Прикладами відповідних праць є дисертаційна робота О.О. Губанова «Застосування як форма реалізації адміністративного законодавства України» [11], один з підрозділів дисертації І.В. Болокан ([11, с. 280–309]), ціла низка публікацій та презентацій суддів КАС у складі Верховного Суду (далі – ВС), які присвячені питанням принципів адміністративного судочинства, вимогам до рішень адміністративних судів, ефективності судового захисту, дієвості адміністративного судочинства (судді КАС ВС Я.О. Берназюк, В.М. Кравчук), актуальним питанням правозастосовної практики при вирішенні публічно-правових спорів (судді КАС ВС А.Ю. Бучик, А.В. Жук), адміністративній юрисдикції (суддя КАС ВС В.М. Бевзенко) тощо.

Крім наведених вище наукових праць, які присвячені безпосередньо судовому правозастосуванню, слід згадати й про праці загального (щодо правозастосування) змісту, в яких згадується про судове правозастосування. Так, наприклад, М.Г. Кравченко, відзначаючи щоденну правозастосовчу діяльність органів публічної адміністрації, згадує також й процесуальне правозастосування (в частині судочинства), яке засновується на загальній теорії застосування норм права, натомість має свою специфіку, і у тому числі згадує він й адміністративний процес (див., напр.: [13, с. 32]). Г.Ю. Лук'янова та І.Р. Серкевич досліджували питання застосування норм адміністративного права, дійшовши висновку про центральне його місце в механізмі

реалізації норм права та пов'язавши його ефективність з низкою об'єктивних чинників [13, с. 120].

Про можливість визнання судового правозастосування в якості певного специфічного типу правозастосування, в основному згадується у дисертаційних роботах, натомість аргументація, наведена у них, може бути предметом наукових дискусій.

Метою цієї статті є дослідження аргументів щодо можливості визнання судового правозастосування в якості певного специфічного типу застосування з формулюванням авторського висновку з цього питання.

Виклад основного матеріалу. У цій публікації ми виходимо з того, що застосування вже остаточно визнане окремою самостійною формою реалізації норм адміністративного права, поряд з іншими її формами – виконанням, додержанням, використанням. Не акцентуємо на специфічності цього різновиду правозастосування, адже і так зрозумілим є, що самостійність (окремність) обов'язково передбачає специфіку. Наразі у наукових джерелах це вже майже не дискутується, натомість спостерігається подальше поглиблення наукового дослідження цього питання, а саме поява численних наукових праць, присвячених не просто висвітленню особливостей правозастосування як окремої специфічної форми реалізації правових норм, а вже й деталізованій характеристиці різновидів правозастосування, одним з яких є судове. Щоправда слід відзначити відсутність уніфікованого підходу до позначення відповідного процесу. Так, як зазначають В.В. Дума та В.В. Цимбалюк, активними є дискусії з обґрунтуванням доцільності їх позначення як «форм» застосування або «способів» застосування [14, с. 59] (додамо до цього – «видів», «типів» тощо). І вже далі вказані автори виокремлюють такі форми застосування, як організаційно-розпорядче (оперативно-виконавче), правоохоронне та судове, із зауваженням на потребі виокремлення в двох останніх формах правозастосування ще й правозахисної, яку недоцільно оцінювати як самостійну, адже вона є одночасно складовою частиною як правоохоронної, так і судової форми правозастосовної діяльності [14, с. 60]. Натомість у цьому твердженні є привід до дискусії щодо вдалості виокремлення форм, в яких є однакові складові.

Розглядаючи питання про судове правозастосування по суті, зрозумілим вже з самої його назви стає, що критерієм класифікації форм правозастосування (інші варіанти позначення – способи, різновиди, типи) у цьому випадку є певний суб'єкт, який його (правозастосування) здійснює, а саме – суд як орган державної влади. Ми виходимо з базового поділу державної влади в Україні, який закріплений у ст. 6 Кон-

ституції України, на законодавчу, виконавчу та судову, і саме дві останні розглядаємо як концентрацію різних (у межах гілки влади) суб'єктів правозастосування. Законодавчу гілку влади як суб'єкта правозастосування окремо не розглядаємо, адже щодо неї здебільшого йдеться про нормотворчу функцію та функцію тлумачення.

Відповідно до вказаного вище, поняття, яке будемо аналізувати задля характеристики його змісту, це – «правозастосування» як форма реалізації адміністративних та адміністративних процесуальних норм із акцентом лише на одній групі суб'єктів такої форми реалізації – судах.

Зважаючи, що: 1) узагальнення певних явищ та зведення певних процесів, уніфікацію прийнято позначати як «типізація» [15, с. 675; 16, с. 1297-1298; 17, с. 667]; 2) вид наукової систематизації, класифікації чогось за спільними ознаками прийнято позначати як «типологія» [15, с. 675; 16, с. 1297-1298; 17, с. 667]; 3) зразок, модель для певної групи, найвища систематична категорія, що об'єднує споріднене є «типом» [15, с. 675; 16, с. 1297-1298; 17, с. 667], – вважаємо за доцільне розглядати у подальшому судове правозастосування як специфічний тип застосування права, адже «типовим» є той, що «втілює ознаки, властиві ... сукупності явищ», «такий, що часто зустрічається, є характерним, звичайним», «який є стандартом для однорідних фактів, явищ тощо» [16, с. 1298; 17, с. 667] або, інакше, «той, що вирізняється серед певної сукупності явищ ознаками, які властиві тільки йому»; «той, що являє загальне в частковому, індивідуальному» [17, с. 667]. Тип – це щось загальне (у контексті питання, що нами розглядається, – спільні риси застосування норм права судами (незалежно від різновиду судочинства), де слід враховувати: а) поняття, сутність та особливості судового правозастосування як форми реалізації норм адміністративного та адміністративно-процесуального права; б) функції та зміст судового правозастосування; б) принципи судового правозастосування тощо.

Загалом ідея підходу до розуміння правозастосування як до одного з типів реалізації норм права не є новою. Так у загальнотеоретичних підручниках вказується на те, що «*заввичай*» (тобто йдеться про загальновизнаний підхід) виокремлюють два *типи* реалізації норм права – безпосередню реалізацію та правозастосовчу реалізацію [18, с. 235]. В наукових джерелах правозастосовчу реалізацію характеризують як таку, що проходить особливу стадію – застосування права, або – правореалізація, опосередкована правозастосуванням [19, с. 38]. Також маємо й обґрунтування єдиного випадку, коли правозастосування є самостійною і завершеною формою реалізації, – це включення дій з виконання правозастосовчого акту (у нашому

випадку – судового рішення) до елементів цього судового правозастосування [19, с. 38], але ж це неможливо, бо здійснення виконання – це вже дії іншого суб'єкта, хоча контроль за виконанням і покладається на первісного суб'єкта судового застосування – суд. У наукових джерелах згадуються активні дискусії щодо «різноманітних моделей, видів, типів, форм правозастосування тощо» [2, с. 92]. З чого вбачається, що йдеться вже не про правозастосування як тип правореалізації, а про типи самого правозастосування, але наукові розробки сучасних вчених залишаються у межах виокремлення типів правозастосування (одним з яких вважають судове), як специфічної форми реалізації норм. Так, О.С. Копитова один з підрозділів своєї дисертації (підрозділ 1.4) присвятила судовому правозастосуванню як процесуальній формі (специфічному типу) реалізації права, де «тип» вона пов'язує саме із специфічною процесуальною формою реалізації норм [2, с. 103]. Характеризуючи відповідний тип, О.С. Копитова вказує на такі особливості судового застосування, як одночасне і пов'язане застосування не лише норм матеріального права, але й норм процесуального права [2, с. 104]. Щодо цього нагадаємо про відсутність нормативних визначень понять «норми матеріального права», «матеріальні норми», «матеріальне право», «норми процесуального права», «процесуальні норми», «процесуальне право» чи інших подібних, та відсутність уніфікованого підходу вчених-адміністративістів до змісту поняття «адміністративний процес», співвідношення понять «процес» та «процедури» тощо. Зважаючи на прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру», вже не відповідає реаліям сьогодення твердження, що всі інші (крім судової) форми застосування можуть бути процесуально довільними у процедурі. Наразі навряд чи можемо вже вести мову про будь-яку довільність, всі процедури нормативно врегульовані. Хоча, зрозуміло, маємо враховувати, що наведені приклади процедур різняться, адже навіть у законодавстві вони позначаються по-різному – «судові процедури» (наприклад, у ст.ст. 1, 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») та «адміністративні процедури» (див. однойменний закон).

Натомість є й альтернативні підходи. Так, в інших наукових джерелах обґрунтовується, що «правозастосовний орган у своїх безпосередніх діях може реалізовувати тільки процесуальні норми, якими регулюється його діяльність, які встановлюють його компетенцію; правозастосування ж норм матеріального права є лише стадією правореалізаційного процесу, оскільки правозастосовний акт потребує подальшої реалізації, яка відбуватиметься у формі виконання, використання або дотримання [19, с. 37-38; 20, с. 92].

Якщо розвивати думку тих науковців, які обґрунтовують, що особливістю судового правозастосування є одночасне і пов'язане застосування не лише норм матеріального права, але й норм процесуального права, подальшим напрямом має бути формулювання двох визначень «судове застосування норм матеріального права» та «судове застосування норм процесуального права» (не кажучи вже й про необхідність працювати над закріпленням нормативних визначень понять «матеріальні норми» та «процесуальні норми» (або інші варіації відповідних назв, про які ми зазначали)). У відповідь на питання, чи є вказане особливістю судового правозастосування, зазначимо, що стосовно захисту прав особи, яка звернулася до суду, значення мають обґрунтування судом своїх рішень, а це здійснюється на підставі норм матеріального права. Діяльність суду (судочинство) дійсно повністю регулюється процесуальними нормами, і з позиції розуміння «застосування» як «діяльності органів держави щодо вирішення адміністративних справ і видання індивідуальних юридичних актів, які ґрунтуються на вимогах матеріальних і процесуальних норм» [21, с. 24], це можна визнати застосуванням. Натомість у процесуальному законодавстві є й норми, щодо яких дискусійним є питання, чи є їх реалізація судовим «застосуванням». Так, серед іншого, норми про судочинство надають суду право на здійснення певних дій, наприклад, застосування судом заходів процесуального примусу (Глава 19 КАС України). У КАС України при цьому використовується слово «застосування» (див., наприклад, чч. 2, 3 ст. 144 КАС України), натомість, виходячи з загальноновизнаного змісту поняття «використання» як активної поведінки суб'єкта ... щодо здійснення наданих йому юридичних прав...» [21, с. 23; 22, с. 45; 23, с. 158], скористання судом наданим йому правом (можливістю) можна вважати «використанням», а не «застосуванням». Це питання може бути предметом подальших наукових дискусій, адже основним аргументом науковців, які, як і законодавець, вважатимуть подібні дії «застосуванням», буде акцент на суб'єкті відповідних дій – суду як органу державної влади. Але, безсумнівно, подальшим напрямом розвитку наведеної вище позиції науковців може бути деталізація «судового правозастосування матеріальних норм» та «судового застосування процесуальних (законодавство про судочинство) норм».

Також навряд чи можна підтримати виокремлення такої особливості саме судового правозастосування, як обов'язкова правоінтерпретаційна діяльність суду [2, с. 105], адже будь-який суб'єкт правозастосування обов'язково інтерпретує норми. Інша справа, що у разі непогодження з відповідною інтерпретацією, суб'єкт звернення може оспорити це ще в суді.

Таку особливість судового правозастосування як специфічного типу реалізації норм права, як потреба узгодження судового правозастосування із судовою практикою, на яку зазначається у наукових джерелах [2, с. 105], також не можемо прийняти як уособлюючу характеристику, адже вже доволі давно на нормативному рівні закріплено обов'язок всіх суб'єктів владних повноважень зважати на висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках ВС, якщо вони застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права (ч. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»). Отже, це також не є вирішальною рисою, що характеризує судове правозастосування як специфічний тип. Воно дійсно є особливим, але в силу специфіки як самого суб'єкта застосування, та і нормативного (окремого) врегулювання відповідних процесуальних питань, що відрізняється від інших випадків (не судового) застосування як норм матеріального, так і норм процесуального права. І тут доречним є акцентування уваги не просто на зв'язку категорій «процесуальна форма» та «судове правозастосування», а й наголошення на тому, що саме у галузі адміністративного права та процесу поняття «процес» істотно відрізняється від поняття «процес» в інших галузях (цивільний процес, господарський процес, кримінальний процес тощо), де воно безпосереднє пов'язано з судочинством. Наразі все ще залишається поширеним підхід до поняття «адміністративний процес» як до доволі змістовного (ширшого за змістом ніж процеси в інших галузях права) поняття, де судочинство є лише однією з його складових. А загалом наукові підходи до поняття «процесуальна форма» (доволі детально як щодо змісту, так і щодо своєї ретроспективи вони висвітлені у дисертаційній роботі О.С. Копитової) можна охарактеризувати як їх розуміння у вигляді: певної сукупності однорідних процедурних вимог до дій учасників, що й призводить до певного матеріально-правового результату [24, с. 465]; певного порядку використання прав та виконання обов'язків; законодавчо врегульованого порядку процесу; ототожнення юридичної процедури та процесуальної форми [2, с. 105–107]. Отже, наразі є принаймні дві великі групи нормативно врегульованих процедур – загальна адміністративна процедура, що врегульована у Законі України «Про адміністративну процедуру», та судова процедура (процедура судочинства), яка регулюється відповідними кодифікованими актами. У цьому аспекті можемо погодитись із висновками про те, що здійсненню правосуддя притаманна однакова юридична процедура (процесуальна форма) [2, с. 107]. Натомість як про особливість певного типу можемо вести мову про судове застосуван-

ня загалом, де адміністративне судочинство та судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення є його складовими (різновидами) (поряд з іншими – цивільне судочинство, господарське судочинство, кримінальне судочинство тощо). Також, зважаючи на зміни, які відбулися у більшості процесуальних кодексів у 2017 році (Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII), наразі можемо погодитись з позицією Є.А. Таликіна, що поняття процесуальної форми не має виражених галузевих характеристик, хоча специфіка цивільного, господарського, кримінального, адміністративного судочинства звичайно ж є [25, с. 723]. Особливості процесуальної форми в сфері адміністративного права та процесу вже висвітлювались вченими-адміністративістами. Так, наприклад, О.І. Миколенко, критикуючи наявні у науці визначення «процесуальної форми», пропонував авторську варіацію визначення поняття «адміністративна процесуальна форма» як встановленого адміністративно-процесуальними нормами порядку (стану, ладу), в межах якого здійснюється послідовна діяльність суб'єктів адміністративного процесу та дії інших його учасників, до елементів змісту якої пропонував відносити порядок ведення адміністративного процесу; форму зв'язків, що виникають між суб'єктами і учасниками адміністративного процесу на його певних стадіях і етапах; форму прояву окремих дій (актів) суб'єктів та учасників адміністративного процесу [26, с. 55]. Є наукові розробки й щодо судочинської складової процесу. Так, Ю.Л. Шеренін сформулював визначення «процесуальна форма діяльності адміністративного суду апеляційної інстанції» та «процесуальна форма діяльності адміністративного суду касаційної інстанції», які є доволі схожими і відрізняються лише в частині назви судових рішень, які переглядаються, назви судових інстанцій, що переглядають, та, відповідно, змістом повноважень, якими відповідні суди наділені. Єдиним у запропонованих цим автором визначеннях є підхід до позначення таких процесуальних форм як «зовнішнього прояву однорідних процесуальних дій і процедур щодо перегляду...» [27, с. 16]. Необхідність ґрунтовного аналізу специфіки адміністративного (у тому числі судочинського) процесу науковці пов'язують з предметним спрямуванням та суб'єктним складом процесуальних дій, передбачених адміністративним процесуальним законодавством. Перша стосується розгляду адміністративної справи та постановлення адміністративним судом рішення, яким така справа вирішується по суті. З урахуванням цього у джерелах можемо знайти думку, що адміністративна процесуальна форма становить сукупність однорідних процесуальних дій щодо розгляду адміністративним судом справи з метою досягнення конкретного

матеріально-правового результату [3, с. 109]. Друга напряму пов'язана з виокремленням суб'єкта у системі судоустрою насамперед – за принципом спеціалізації, і вже після врахування цього принципу, врахування й іншого – інстанційності.

Висновки. Отже, підхід до судового правозастосування як до певного типу застосування норм права є витребуваним напрямом сучасних наукових досліджень особливостей застосування як специфічної самостійної форми реалізації норм права, серед яких значне (за обсягом) місце посідають норми адміністративного права, а судовому судочинству відведена особлива роль навіть на рівні конституційного закріплення. Щоправда аргументи, якими оперують науковці у своїх працях, засновані на поняттях, які є неоднозначними у сприйнятті, які є теоретичними конструкціями, щодо яких навряд чи колись буде досягнена єдність у тлумаченні. Здійснення типізації (узагальнення та зведення особливостей судового правозастосування) дозволяє відкинути більшість ознак, які у наукових джерелах пропонуються як такі, що притаманні лише судовому застосуванню (одночасне і пов'язане застосування не лише норм матеріального права, але й норм процесуального права; правоінтерпретаційна діяльність суду; потреба узгодження судового правозастосування із судовою практикою), та аргументувати важливість для виокремлення типу таких істотних від інших типів правозастосування відмінностей, як специфіки самого суб'єкта застосування та відмінного щодо інших випадків (несудового) застосування нормативного врегулювання відповідних процесуальних питань. Дискусійним є питання виокремлення такої особливості судового правозастосування, як одночасне і пов'язане застосування не лише норм матеріального права, але й норм процесуального права. Для формування уніфікованого розуміння, насамперед, необхідним є нормативне закріплення певних дефініцій, а саме «норми матеріального права», «норми процесуального права» (або певних їх відповідників), «застосування норм права», «застосування норм матеріального права», «застосування норм процесуального права» тощо. За умови відсутності уніфікованого підходу до визначення змісту всіх форм реалізації норм права (виконання, використання, додержання, застосування), проблемним є віднесення тих чи інших дій суду з реалізації процесуальних норм до певних конкретних форм. На наш погляд, реалізація у процесі розгляду справи судом процесуальних норм може бути в одних випадках використанням, в інших – застосуванням. А загалом – доходимо висновку про можливість виокремлення судового застосування як певного специфічного типу застосування, а наявність значного обсягу

схожих процесуально-процедурних аспектів у необхідній діяльності судів при здійсненні правосуддя свідчить про можливість виокремлення підтипів (галузевих) судового застосування, основу якого (виокремлення) складають предметні та процедурні особливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Копитова О.С. Мета та призначення судового правозастосування: теоретичні аспекти. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. С. 126–129.
2. Копитова О.С. Теоретико-правові засади судового правозастосування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021, 524 с.
3. Молодецький Р.А. Судове правозастосування як особливий вид правореалізації (в аспекті тлумачення договору). *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 59. С. 233–240.
4. Копитова О.С. Судове правозастосування в механізмі правового регулювання: окремі теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 50–53.
5. Копитова О.С. Елементи судового правозастосування: загальнотеоретичні аспекти. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4 (109). С. 159–169.
6. Копитова О.С. Судове правозастосування: окремі загальнотеоретичні питання до складових елементів. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 192–198.
7. Бобрешов Є.Г. Структура судового правозастосування в Україні. *Правова держава*. 2010. № 12. С. 44–48.
8. Бобрешов Є.Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011, 20 с.
9. Копитова О. Забезпечення єдності судового правозастосування в умовах транзитного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 160–167.
10. Губанов О.О. Застосування як форма реалізації адміністративного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2015. 282 с.
11. Болокан І.В. Реалізація норм адміністративного права: проблемні питання теорії та практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2017. 549 с.

12. Кравченко М.Г. Застосування норм права: мета, стадії, система вимог до правозастосовного акту. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 31–35.
13. Лук'янова Г.Ю., Серкевич І.Р. Застосування норм адміністративного права та механізм їх реалізації: теорія та практика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. № 24. С. 115–121.
14. Дума В., Цимбалюк В. Правозастосування та форми його здійснення. *Правова інформатика*. 2006. № 3 (11). С. 59–62.
15. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків : Торсінг Плюс, 2007. 768 с.
16. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник ; за ред. В.В. Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2014. 1550 с.
17. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т.В. Ковальова. Харків : Фоліо, 2005. 767 с.
18. Загальна теорія права. Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2015. 392 с.
19. Кельман Л.М. До питання про співвідношення понять правозастосовної діяльності та реалізації права: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 31–41.
20. Уварова О.О. Принципи права у правозастосуванні: загально-теоретична характеристика: монографія. Харків : Друкарня МАДРИД, 2012. 196 с.
21. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України : [підручник] / Коломоєць Т.О., Лютіков П.С., Меліхова О.Ю. ; [за заг. ред. Т.О. Коломоєць]. [вид. 2, змін. і доп.]. Київ : Істина, 2012. 528 с.
22. Курс адміністративного права України : [підручник] / [Колпаков В.К., Кузьменко О.В., Пастух І.Д. та ін.] ; за ред. В.В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
23. Коломоєць Т.О. Вступ до навчального курсу «Адміністративне право України» : [навч. лекція] / Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков. Київ : Ін Юре, 2014. 240 с.
24. Судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення : навчальний посібник для студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. Нац. ун-т». Київ : Юрінком Інтер, 2016. 544 с.
25. Таликін Є.А. Визначення поняття господарської процесуальної форми. *Форум Права*. 2011. № 4. С. 723–728.
26. Миколенко О.І. Процесуальна форма в адміністративному судочинстві та проблеми законотворчості в Україні. *Правова держава*. 2018. 29. С. 50–57.
27. Шеренін Ю.Л. Процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2012. 20 с.
28. Белов Д.М., Громовчук М.В., Білак О.П. Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». Випуск 72(4). 2022. С. 226–231.
29. Придачук О.А., Белов Д.М. Місце та роль судової влади в системі органів державної влади: реалізація принципу народовладдя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 1. 2023. С. 535–541.